

SVENSKA INDUSTRIMINNESFÖRENINGEN

NYHETSREV NOVEMBER 2008

FORSVIKS BRUK ÅRETS INDUSTRIMINNE 2008

Svenska Industriminnesföreningen har utsett Forsviks Bruk i Karlsborgs kommun, Västra Götalands län, till mottagare av utmärkelsen Årets industriminne 2008.

Motivering

Forsviks Bruk tilldelas utmärkelsen Årets Industriminne 2008 för långsiktigt och uthålligt arbete med att bevara och gjuta nytt liv i ett omfattande och komplext industriområde samt för att framgångsrikt ha utvecklat platsen till ett industrihistoriskt besöksmål av hög kvalitet. Härmed utgör Forsviks Bruk en inspirationskälla för andra ideella och professionella krafter som arbetar med industriminnesvård och med industrisamhällets kulturarv.

Industriemiljön i Forsvik har stort industri- och teknikhistoriskt intresse. Bland anläggningar märks träsliperiet, gjuterihallen med kupolugn samt modellförrådet med en unik samling av tusentals trämodeller till föremål som gjutits vid bruket. Till miljön i brukssamhället hör även de tidigare arbetarbostäderna samt

givetvis Göta kanal med Carl XIII sluss och Sveriges äldsta bevarade gjutjärnsbro.

Stiftelsebildning

1987 bildades Stiftelsen Forsviks Industriminne med syfte att utveckla miljön utifrån tre verksamhetsområden: kunskapsuppbyggnad, upplevelser och återanvändning. Stiftare var Karlsborgs kommun tillsammans med länsstyrelsen i dåvarande Skaraborgs län, Västergötlands museum, Intresseföreningen Gamla Forsvik samt Forsviks skogar AB. Sedan några år tillbaka ingår Forsviks Bruk i Västra Götalandsregionens kulturförvaltning, Västarvet.

Stark och positiv utveckling

Utvecklingen av Forsvik har präglats av målmedvetenhet, mångsidighet och engagerat ledarskap. Specialkompetens har knutits till verksamheten och kontaktnät etablerats med högskolor och

universitetsinstitutioner. Brukets starkt nedgångna byggnadsbestånd var en stor utmaning när arbetet inleddes på 1980-talet. Restaureringen har genomförts med höga krav på material, metoder och dokumentation. Forsvik har därmed fått en viktig roll för kunskapsuppbyggnaden inom industriminnesvården. Genom kurser och utbildningar samt antikvariska projekteringar på konsultbasis har Forsviks kompetens blivit en tillgång både regionalt och nationellt.

Besöksmål

Samtidigt har arbetet redan från början varit inriktat på att göra industrimiljön tillgänglig för besökare och turister, genom informativ skyltning, utställningar och andra kulturella evenemang. Inom bruksområdet verkar också Föreningen Forsviks Varv, som 1995 inledde det unika projektet att bygga en replik av hjulångaren Eric Nordevall. Arbetet är i sitt slutskede och sjösättningen planeras till sommaren 2009.

Forsvik

Prisutdelning

Utmärkelsen delas ut måndagen den 24 november, kl 10.00 i Forsvik. Landshövding Lars Bäckström överlämnar priset. Carl-Magnus Gagge från Svenska industriminnesföreningen inleder.

Svenska industriminnesföreningen

Svenska industriminnesföreningen (SIM) har sedan starten 1989 arbetat för att

främja intresset för industrihistoria och industriminnesvård. Varje år sedan 1995 har Svenska industriminnesföreningen utsett Årets industriminne. Syftet med utmärkelsen är att stödja arbetet med det industriella kulturarvet och belöna långsiktiga och nyskapande insatser.

Carl-Magnus Gagge
www.industriminnen.se

INDUSTRI- OCH MARITIMHISTORIA I VÄSTARVET

Det industri- och maritimhistoriska kulturarvet har en självklar roll i bilden av vad Västra Götaland representerar historiskt och kulturellt.

Långsiktig planering

Det är också en väsentlig utgångspunkt för den fortsatta regionala utvecklingen. Detta märks inte minst i det uppdrag regionfullmäktige riktade till kulturnämnden att under 2007 ta fram en plan för det långsiktiga arbetet med detta kulturarv. Planen är under framväxt och kommer att presenteras av kultursekretariatet under 2008.

Västarvet motor för regional utveckling

Västarvet, regionens främsta instrument för natur- och kulturarvsverksamhet, har genom dess institutioner från tiden före Västarvet en lång erfarenhet från att hantera i synnerhet det industrihistoriska kulturarvet. Västarvet kommer därför att vara en viktig part i förverkligandet av planen. Vår förmåga att på så sätt vara en aktiv part i regionens fortsatta utveckling,

där kulturarvets möjligheter spelar en roll, utgår ytterst från hur vi arbetar konkret med kulturarvet. Detta gäller såväl de enskilda objekten som den samhälleliga-historiska kontext de ingår i. Det är inte minst viktigt inom det industri- och maritimhistoriska området som till vissa delar är relativt outforskat och obehandlat från den formella kulturmiljövårdens sida.

Det kan dock noteras att Västra Götaland (och dess föregångare) tidigt noterade betydelsen av detta kulturarv. Regionen är unik såtillvida att ett politiskt formulerat uppdrag explicit riktar sig mot fältet med insikten att det har betydelse för den regionala utvecklingen. Västarvet betraktas som en professionell, allsidig och kunnig organisation inte minst inom det industri- och maritimhistoriska fältet.

Murverksrestaurering vid Fengersfors bruk. Foto: Bosse Lagerqvist

Uppdragsverksamhet

Uppdragsverksamheten omfattar normalt bebyggelseinventeringar, kulturhistoriska utredningar, åtgärdsförslag, skötselplaner och vårdplaner.

Forsviks Bruk, Karlsborgs kommun, är ett av landets största byggnadsminnen och ett omfattande arbete pågår i syfte att formulera en vårdplan för den långsiktiga skötseln. Integrerat i detta arbete sker en utveckling av platsen till en laborativ anläggning för industriminnesvård, industrihantverklig kunskapsbildning och återanvändning av äldre industrimiljöer.

Personal från Västarvet Forsviks Industriminnen (FIM) arbetar med detta liksom med Fengersfors Bruk i Åmåls kommun. Fengersfors är i likhet med Forsvik en äldre bruksmiljö i glesbygd. Delar av bruksmiljön är under återanvändning, men för stora delar återstår ännu omfattande byggnadsvårdsåtgärder och diskussioner kring framtida användningsmöjligheter. Här har arbetet framförallt omfattat kulturhistoriska utredningar och åtgärdsplaner.

Inventeringar av industrihistorisk bebyggelse har genomförts under perioden 2002-2008 av industriantikvarien vid FIM och har berört kommunerna Falköping, Gullspång, Tibro, Lidköping, Tidaholm och Töreboda. Rapporter finns från samtliga inventeringar sånär som för Töreboda, vilken återstår att trycka.

Som en följd av genomförda inventeringar ökar den allmänt omfattade kunskapen kring det industrihistoriska kulturarvet. Detta leder till att ett ökat antal objekt kan bli föremål för byggnadsvårdsåtgärder med tillhörande kontrolluppdrag. Goda exempel är Österängs ångsåg, Almnäs bränneri, Annebergs bränneri, Broby kvarn, Tråvads järnbro och Raggagårdens mejeri. Intresset för omfattande dokumentationsinsatser kan också ses som en effekt av den mer tillgängliga industrihistoriska kunskapen i

samhället. De insatser som har genomförts av FIM i samband med restaureringsprojekt vid Göta kanal, avseende rullbron i Hajstorp och kajen utmed Västra stambanan i Töreboda, är goda representanter för detta.

Forskning och dokumentation

Forsknings- och dokumentationsprojekt inom Västarvet startas utifrån behov av kunskapsutveckling, internt såväl som externt, och genomförs gärna i samverkan med externa parter.

Ett projekt som inleddes under 2007 och som i ett första läge ska avrapporteras under 2008, är Sävåprojektet. Sävå är ett av landets mest värdefulla vattendrag ur kultur- och naturvårds- samt fiskesynpunkt och har ur industrihistorisk synvinkel haft en viktig roll som kraftkälla. Projektet sker i samverkan mellan Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Västarvet, med syfte att finna former för bevarande och utveckling av Sävåns vattendrag, där delaktighet och lokal förankring är viktiga utgångspunkter.

För Västarvet erbjuder projektet möjligheter att metodologiskt pröva processer där en helhetssyn på natur- och kulturarv kan beskrivas och överföras till olika planer och styrinstrument. Som specifik verksamhet i samverkan med Länsstyrelsen upphör projektet under 2008. Verksamheten som sådan däremot – d.v.s. Västarvets närvaro i natur- och kulturvårdsfrågor som är relaterade till Sävå – kommer förmodligen att fortsätta under lång tid.

Ett tydligare industrihistoriskt projekt är dokumentationen av Uddevallavarvet. Varvet expanderade kraftigt under efterkrigstiden för att slutligen bli nedlagt 1986. Dess historia tillsammans med ett omfattande bildmaterial har genom dokumentationsarbete vid Västarvet Bohusläns museum gjorts tillgängligt på nätet. Se vidare:

http://www.vastarvet.se/kulturvast_templat/es/Kultur_ArticlePage.aspx?id=37951

En agrar småindustri: Raggagårdens mejeri. Foto: Hans Hellman.

Industrimuseum i Lysekil?

Om vi håller oss kvar i regionens västra delar kan Västarvets samarbete med Lysekils kommun hållas fram. Samarbetet har varit inriktat mot att genomföra en förstudie om möjligheterna att skapa ett industrimuseum i Lysekil. Detta bygger på ett äldre material kring ett konservindustrimuseum som togs fram 1994. Nu ska perspektivet vidgas till att omfatta stadens industriella utveckling. Samverkan sker med det lokala föreningslivet, näringslivet och kommunens olika förvaltningar liksom med utvecklingsarbetet för att etablera ett maritimt centrum i Lysekil.

Masugnen i Hyttehamn

Med upptäckten av masugnslämningarna i Hyttehamn vid Vätternkusten strax norr om Karlsborg, formulerades tankar och frågeställningar kring medeltida järnframställning som under 2007 fick en tydligare forskningsanknytning genom att projektet *Järnet och riksbildningen* formulerades. Projektet är tvärvetenskapligt och administreras under Jernkontoret i Stockholm med deltagare från Göteborgs universitet, Chalmers tekniska högskola, Stockholms universitet, Riksantikvarieämbetet, Norbergs Kommun, Nora Museum (Örebro länsmuseum) och Västarvet Forsviks industriminnen. Projektets övergripande

problemområde är den samhällsomvandling som kan betecknas som riksbildning och dess relation till järnhanteringen och järnframställningen under perioden 1150-1350.

Den agrara småindustrin

I samverkan med Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Riksantikvarieämbetet har projektet Den agrara småindustrin aktiverats efter att ha vilat sedan 2006. Det nu påbörjade arbetet har som syfte att föra in cirka 380 objekt – företrädesvis kvarnar och sågar men även andra objekt – i det nationella Bebyggelseregistret, vilket administreras av Riksantikvarieämbetet. Registret innehåller grundläggande kulturhistorisk information om byggnader och anläggningar i Sverige och finns tillgängligt via Riksantikvarieämbetets hemsida <http://www.raa.se>. När de är inlagda kommer de även att vara sökbara via karttjänsten på <http://www.gis.lst.se/gisvg>.

Stort intresse för nyare bebyggelse

Det antikvariska intresset för bebyggelse omfattar ett allt bredare spektrum av byggnader och anläggningar där också en allt mer modern bebyggelse hamnar i fokus för kulturhistoriskt baserad verksamhet. Inom ramen för den s.k. byggnadsantikvariska ämnesgruppen i Västra

Götaland – antikvarier i Västarvet, vid Göteborgs stadsmuseum och på länsstyrelsen – har tematiska satsningar kunnat organiseras i samverkan mellan institutionerna. Tidigare satsningar är exempelvis agrarhistoria och jordbrukets bebyggelse, som bl.a. har resulterat i Silorapporten från Västergötlands museum och de landskapsvisa översikterna över jordbrukets byggnader. För perioden fram till 2013 kommer emellertid fokus att läggas på Industrisamhällets kulturarv/det moderna samhällets kulturarv. De delprojekt för särskilda dokumentationsinsatser som hittills är beslutade inom utgörs av Barnkolonier, Företags- och fackföreningsägda fritidsbyar, Privatägda fritidshus, Efterkrigstidens bostadsbebyggelse, Material och teknik i småhusbyggandet, Framväxten av folkhemmet i de äldre bruksmiljöerna, Från odlingslandskap till rekreationslandskap, samt En plats i mitt hjärta – berättelser i landskapet.

Samarbete med universitet och högskola

I Västarvets verksamhet kring dokumentation och kunskapsutveckling är det naturligt att etablera kontakter med universitets- och högskolevärlden. Huvuddelen av dessa kontakter är riktade mot Göteborgs universitet och kan omfatta exempelvis att Västarvpersonal fungerar som lärare på kurser, att studenter får ingångar till uppsats- och projektarbeten, eller i konkret kurssamverkan såsom kursgivningen förlagd till Forsvik inom det maritim- och industrihistoriska fältet.

Behov finns nu att systematisera samarbetet mellan de bägge organisationerna i en gemensam natur- och kulturarvsakademi av immateriellt slag. I ett antal möten mellan företrädare för Västarvet och Göteborgs universitet – Kulturvård, Arkeologi och Museion samt prorektorerna – finns en gemensam uppfattning om att det är aktuellt att närmare se på:

- Samverkan kring lärarinsatser
- Fort- och vidareutbildningsverksamhet
- Forskningsprojekt

- Kompetensutveckling av lärare och personal
- Forskarutbildning
- Samverkan kring lokaler och utrustning
- Uppdragsverksamhet

I ett inledande skede ska en kartläggning göras av relevanta verksamheter vid de bägge organisationerna, vilka behov och möjligheter kring fort- och vidareutbildning som finns, samt vilka aktiviteter och projekt idag som kan sjösättas som pilotstudier för en sådan samverkansform.

Det maritimhistoriska fältet

I den antikvariska vardagen inom den offentliga förvaltningen är rådgivning, kontaktskapande verksamhet samt underhåll av olika nätverk, kanske det som utgör den största volymen av arbetet. I normalfallet kan det vara svårt att peka ut distinkta avgränsade projekt, men förändringar i samhället i stort får givetvis återverkningar på det antikvariska arbetet.

*Kanalbåten Diana vid Övarvet, Öckerö.
Foto Bosse Lagerqvist*

Ett område under framväxt är det ökade behovet av maritimhistorisk kunskap, möjligen beroende på sjöfartens fortsatt höga betydelse för landet vilket speglas av att 95 procent av den svenska exporten år 2007 lämnade landet på köl. En stor förändring inom sjöfarten, och med stora konsekvenser för kulturmiljön, är att fyrarna har blivit övertaliga på grund av den moderna utvecklingen inom navigationstekniken.

En diskussion kring fyrarna i Vänern har inletts mellan Sjöfartsverket, Länsstyrelsen och Svenska Fyrsällskapet och med deltagande av Västarvet Regionmuseum Västra Götaland. En annan aspekt av det maritimhistoriska intresset i samhället är mängden flytande båtar, fartyg och skepp. Förutsättningen att hålla dem flytande är en stor portion ideellt arbete och tillgång på service- och reparationsanläggningar med särskild kompetens på det historiska materialet. Statens Maritima Museer har därför inlett en diskussion tillsammans med Riksantikvarieämbetet och företrädare för historiskt orienterade verkstads- och varvsverksamheter i främst Stockholm, Forsvik och Göteborg.

Eric Nordevall II

För Forsviks vidkommande handlar det om fortsättningen efter att Eric Nordevall II har sjösatts och hur det maritim- och verkstadshistoriska kunnandet kan säkerställas på platsen. Genom Föreningen Forsviks varv och Karlsborgs kommun har en EU-ansökan lämnats, som syftar till att under en treårsperiod etablera ett Fartygsvarncenter i Forsvik. En viktig del av en kommande satsning är möjligheterna att samverka i nätverk med varv i Vänern, Göteborg och längs Bohuskusten. I det förberedande arbetet att ta fram en EU-ansökan har Västarvet genom FIM haft en naturlig roll som samarbetspart.

Den kommande verksamheten

Som ett led i Västarvets förändringsarbete under 2008 har ett temaområde med

inriktning mot industri- och maritimhistoria definierats med Lars Bergström, FIM, som ansvarig.

Kulturnämndens formulering:

”Det industriella och maritima kulturarvet är starkt i det civila samhället. Föreningar och organisationer förvaltar på ett brett och ansvarsfullt sätt traditioner, kunskap, byggnader, anläggningar, föremål och fartyg. Regionens museer har stor potential att utvecklas till kraftfulla samordningsaktörer på området. Kulturnämnden har på uppdrag av Regionfullmäktige under 2007 utvecklat en långsiktig plan för det industrihistoriska och maritima kulturarvet. Västarvet ges i uppdrag att aktivt medverka i arbetet med implementering av planen.”

Västarvets temaområde har organiserats som en sakkunnighetenhet med en styrgrupp där Lars Bergström kompletteras med Rolf Danielsson (Västarvet), Bosse Lagerqvist (FIM/Göteborgs universitet), Christine Fredriksen (Västarvet Bohusläns museum) och Kenneth Lundin (Västarvet Göteborgs Naturhistoriska museum).

Verksamheten har hittills varit inriktad mot att kartlägga aktiviteter och kompetensområden inom Västarvet, där viktiga frågor är: Vilka arbeten utförs idag? Vilka och hur många arbetar inom fältet? Vad kan vi och vad är det vi behöver kunna för att uppfylla och klara våra uppdrag gentemot regionens beställning och allmänhetens krav? Hur sker dialogen och samtalet idag med lokala föreningar, eldsjälarna och kommuner? Vad anser vi vara de centrala och viktigaste frågorna att undersöka, besvara och belysa inom fältet Det maritima och industriella kulturarvet?

Kartläggningen ska vara genomförd till juni 2008, och kommer att bilda bas för hur vi inom Västarvet fortsättningsvis ska ta oss an detta kulturarv.

Bosse Lagerqvist

INTERNATIONELLT SEMINARIUM OM UTBILDNING KRING INDUSTRIARVET

Ny utbildning kan skapa bredare förståelse för industrilandskapets och
samhällets omvandling.

Sommaren 2008 genomfördes ett internationellt seminarium kring utbildning inom industriarvsområdet. Rubriken var Training and Research within the Field of Industrial Heritage och genomfördes i Stockholm och Norberg den 8–11 juni. Konferensen arrangerades av enheten för Industriminnesforskning vid Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria /Industriminnesforskning vid Kungl. Tekniska högskolan i nära samarbete med The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage

(TICCIH) och Svenska Industriminnesföreningen (SIM).

Konferensen vände sig till företrädare för universitet och högskolor i Europa och USA. Målet var att tydliggöra centrala utbildningsbehov inom industrihistoriens och det industriella kulturarvets område, att utbyta erfarenheter kring högre forskningsförberedande utbildning inom dessa områden samt att klargöra möjligheterna för ett fördjupat internationellt samarbete.

Deltagarna vid utbildningskonferensen i Norberg i juni 2008

Att förstå industrisamhället

Industrisamhällets omvandling har varit omvälvande under de senaste femtio åren. Idag har såren efter industrinedläggningarna börjat läka och ny teknik och en ny arbetsfördelning på den internationella arenan har förändrat människors sätt att leva. Samtidigt finns ett stort behov av att förstå det industrisamhälle som vi nyss lämnat. Vi vårdar, omformar och brukar dess minnen. Lämnade industriområden fylls med nytt innehåll.

Kraften i förnyelse-arbetet, dess omfattning liksom mång-falden av nya lösningar och idéer är överväldigande, ofta med siktet inställt på att skapa nya ekonomiska förutsättningar för städer och regioner som länge brottats med sviktande ekonomi, vikande befolkningsunderlag och allmän uppgivenhet. Det finns ett behov av att förstå omvandlingen, det som kallas avindustrialiseringen, dess mekanismer, strukturer och omförhandling av makt-förhållanden. Kulturarvssektorn och alla dess aktörer behöver kompetens och utbildning.

Internationell konferens i Sverige

Högre utbildning internationaliseras i allt högre grad samtidigt som ett växande antal universitet erbjuder kurser och hela utbildningar som handlar om eller berör

det industriella arvet. Mot denna bakgrund anordnade Industriminnesforskning vid KTH i samarbete Svenska industriminnesföreningen en internationell konferens i början av sommaren 2008. Drygt 25 personer från 16 nationer och fyra kontinenter deltog i mötet. Det blev ett möte där tankar och åsikter bröts mot varandra och kontakter skapades, som det går att bygga vidare på. Seminariet anordnades i nära samarbete med TICCIH, som också formulerat utbildning kring industriarvet som en huvuduppgift.

Erfarenhetsutbyte

Seminariets mål var att utbyta erfarenheter kring högre utbildning inom industrihistoriens och det industriella kulturarvets område och att klargöra förutsättningarna för ett fördjupat internationellt samarbete samt att inleda arbetet med en internationell tvåårig mastersutbildning, samt specialiserade kurser inom olika ämnen. Arbetet med att planera en mastersutbildning har fortsatt under hösten och till TICCIH:s fjortonde internationella kongress i Freiberg 2009 planeras en speciell session kring utbildningsfrågorna.

Jan af Geijerstam

NYTT KULTURARVSSTIPENDIUM FRÅN VATTENFALL

Vattenfall har i år instiftat ett nytt nordiskt stipendium Marie Nisser-stipendiet för studier av energibranschens kulturarv.

Stipendiet delas ut till en eller flera personer som bidrar till att öka kunskapen om energibranschens och Vattenfalls kulturarv. Det kan gälla studier av industrihistoriska miljöer, arbetsvillkor, dokumentation av viktiga skeden och människors minnen. Stipendiekommittén fick in tjugotre ansökningar till årets

stipendium. Nils Friberg, Vattenfall Norden ordförande i stipendiekommittén, konstaterar att stipendiet redan det första året fått en stor uppmärksamhet. ”Vi har haft en livlig diskussion via mejl och telefon med intresserade och sökanden. Fram för allt kan vi konstatera att bredden och kvaliteten på ansökningarna har varit

imponerande. Det har varit ett digert men samtidigt mycket inspirerande arbete att vaska fram årets stipendiater.”

Tisdagen den 3 juni delades stipendiet ut för första gången på Vattenfall Nordens kontor i Råcksta. Stipendiet, som är på 40 000 kr, delades i år emellan två stipendieansökningar.

Per Hallén och Kent Olsson, Göteborgs Universitet, Institutionen för Ekonomisk historia, kommer i sitt projekt ge en bild av övergången från kvarndrift till industri i Mölndals Kvarnby utanför Göteborg. Stipendiaterna belyser och lyfter fram en intressant del av Sveriges tidiga industrialisering där vattenkraften har haft en avgörande betydelse långt innan den togs i anspråk för att generera elektrisk kraft.

Karl Axel Jacobsson, Lars-Erik Johansson och Karl-Erik Adolfsson, Ångkraftverkets Vänner, har under en lång rad av år entusiastiskt engagerat sig i bevarandet av det av Vattenfall tidigare ägda ångkraft-

verket i Västerås. Genom Ångkraftverkets vänner möjliggörs att byggnaden och dess historia bevaras och aktiveras samt att dess användning vidareutvecklas.

”För mig är det hedrande att Vattenfall instiftat detta stipendium. Jag hoppas att det kommer att stimulera intresset för den nordiska energibranschens utveckling och dess betydelse för människorna och samhället i dåtid, nutid och framtid”, säger Marie Nisser.

Marie Nisser är professor emerita vid Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm inom området industriminnesforskning vid Avdelningen för teknik- och vetenskaps-historia. Hon har ingått som expert i Vattenfalls kulturarvskommitté i 23 år.

För vidare information, kontakta Nils Friberg, ordförande i Vattenfalls Kulturarvskommitté, telefon 070-592 93 88.

Carl-Magnus Gagge

ICOMOSKONGRESSEN I QUEBEC

Icomos (International Council on Monuments and Sites) är en obunden, världsomspännande organisation för professionella kulturmiljövårdare. Icomos är Unescos expertorgan för kulturmiljövård och världsarv och har i detta sammanhang ett nära samarbete med TICCIH, den enda internationella organisation som har industriarvet som sitt speciella arbetsfält. År 2000 skrev TICCIH och Icomos under ett samarbetsavtal. Detta innebär bland annat att TICCIH är rådgivande instans för de förslag till nya världsarv som rör industri. I månadskiftet september/oktober 2008 höll Icomos sin sextonde internationella kongress i Quebec, Kanada.

Det moderna kulturarvet får sakta en starkare och tydligare position i Icomos' arbete. Det industriella kulturarvet är bara ett av de många områden som Icomos bevakar. Det finns också en lång rad ämnesområden där frågeställningarna är likartade, oavsett vilken tidsepok som arvet speglar.

För den intresserade finns ytterligare information att hämta på Icomos hemsida (www.icomos.org). Svenska Icomos har en egen hemsida (www.icomos.se).

Jan af Geijerstam,

RAPPORT FRÅN INDUSTRIHISTORISK KONFERENS I TROLLHÄTTAN

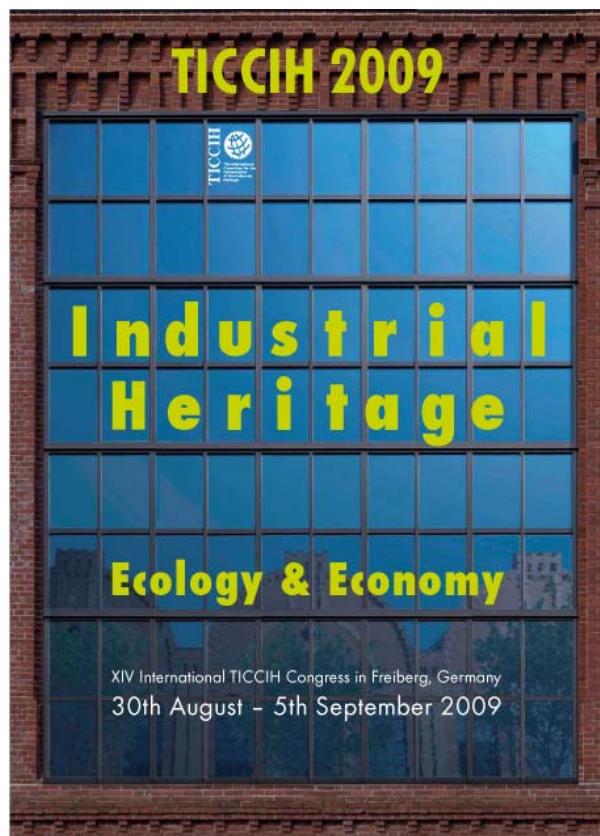
I september anordnades en industrihistorisk konferens i Trollhättan, arrangerad av Industrihistoriskt forum. Under två dagar hölls 14 föredrag. Bland talarna återfanns professor Marie Nisser, docent Lars-Eric Jönsson, museichef Lars Bergström samt docent Jan Jörnmark. Svenska industriminnesföreningen stödde satsningen och Jan af Geijerstam representerade SIM. Han höll ett föredrag på temat ”Kompetensförsörjning och internationella perspektiv”. Han berättade

om SIM:s arbete med betoning av Årets industriminne och arbetet på den internationella arenan, inklusive den internationella utbildningskonferens som beskrivs på annan plats i detta nyhetsbrev. Ett drygt hundratal personer deltog i konferensen. Presentationerna kommer att publiceras och en fortsättning är planerad till hösten 2009. På förslag är att den skall äga rum i Falun i slutet av oktober.

Jan af Geijerstam

KOMMANDE KONFERENSER OCH KURSER

TICCIH :S FJORTONDE INTERNATIONELLA KONGRESS – FREIBERG 2009

TICCIH (The international Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) är den enda världsomspännande organisation som har industriarvet som särskilt arbetsfält. Svenska Industriminnesföreningen representerar Sverige inom TICCIH.

Nästa år är det dags för TICCIH:s fjortonde internationella kongress. Denna gång kommer kongressen att hållas i Tyskland, i den sydtyska staden Freiberg i Sachsen den 30 augusti till 5 september. Freiberg är en liten stad med 43 000 invånare. Den är känd för sitt universitet och för sina silvergruvor och har anor från 1100-talet. Den ligger ett par mil från storstaden Dresden och nära gränsen till både Polen och Tjeckien.

Kongressen kommer att äga rum vid Freibergs tekniska universitet, Technische Universität Bergakademie Freiberg, som förutom tekniska utbildningar med tonvikt på gruvhantering, även bedriver utbildning inom industriminnesforskning, industriarkeologi.

Industri och ekonomi

Kongressens tema blir ”Industriarv, ekologi och ekonomi” och syftar till att belysa de nära banden mellan miljö, ekonomi, teknik, sociala och historiska frågor. För kunna belysa dessa breda frågor hoppas kongressarrangörerna på ett brett deltagande från olika akademiska discipliner inom forskningsvärlden och från olika typer av praktiska arbetsområden och administrativa verksamhetsfält.

Gruvhistoria

Staden Freiberg och det omgivande landskapet har formats av gruvhanteringen och här finns idag hundratals minnen från olika industriella epoker, från medeltidens silverbrytning till den storskaliga uranbrytningen under 1900-talet. Regionen kommer inom en snar framtid att nomineras som ett världsarv. Vid sidan av de vetenskapliga sessionerna under kongresserna kommer de industrihistoriska miljöerna i och kring Freiberg och andra

ALLA TIDERS INDUSTRI – BEVARANDET AV INDUSTRI- SAMHÄLLET S KULTURARV

Industrisamhällets kultur arv är temat för Nordiska Konservatorsförbundets kongress på Nationalmuseum i Köpenhamn 22-27 maj 2009. Det blir bland annat två heldagar med föreläsningar och program på temat Bevarandet av industrisamhällets kultur arv och av massproducerade föremål från olika perioder.

Därutöver kommer kongressen att erbjuda tillfällen till studiebesök på museer och

miljöer i Sachsen kommer att belysas under de sammanlagt två dagar som ägnas.

Spännande industrihistoriska resor

En speciell attraktion i samband med Ticcis internationella kongresser är de ofta välorganiserade och prisvärda resor som anordnas före och efter själva kongressen. De fem olika kongressresor som anordnas i anslutning till kongressen i Freiberg kommer att gå till industrihistoriska miljöer i Berlin, Ruhrområdet, Sachsen, sydvästra Polen (Silesien) och nordöstra Tjeckien (området kring Ostrava).

Deadline

Sista dag för att föreslå bidrag till den vetenskapliga delen av Ticcis 2009 är den 30 november 2008. Fullständing informatin om kongressen kan man hitta på www.ticcis2009.de. Här finns information om anmälningar, program och kostnader.

Jan af Geijerstam

institutioner i Köpenhamn och i andra delar av Danmark, med anknytning till kongressens ämnesområde.

Arrangörer är den danska avdelningen av NKF i samarbete med en rad museer och institutioner.

Anmälan senast 1 maj 2009, anmälan efter 1 mars högre deltagaravgift
Anmälningblankett och information:
<http://www.kongres09.nkf.dk.dk/default.asp>

Agneta Åsgrim-Berlin

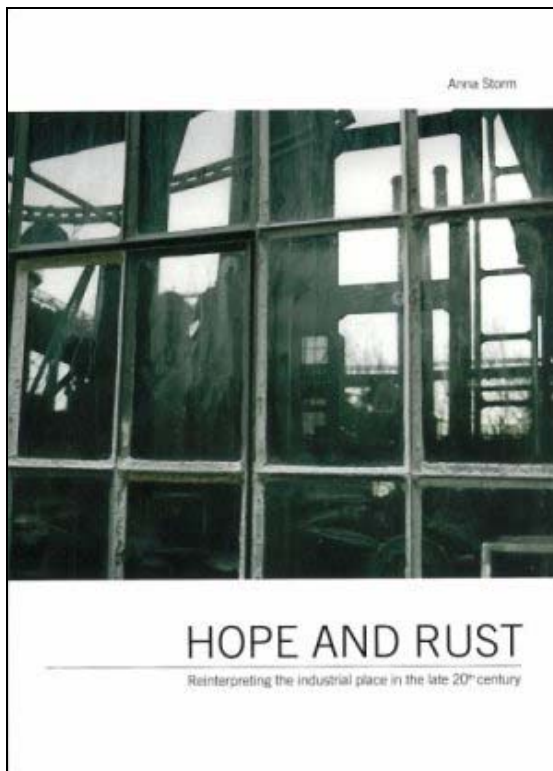
NY LITTERATUR

OMVANDLING AV INDUSTRIOMRÅDEN

Avhandling av Anna Storm om industrimiljöers förändring

Under de senaste decennierna har industrisamhället förändrats på ett genomgripande sätt. I städer och samhällen har nya produktions- och konsumtionsmönster medfört att centralt belägna industriområden blivit överflödiga. Tidigare livliga arbetsplatser har tystnat och börjat förfalla.

På många platser har industrimiljön omtolkats och återanvänts, till exempel som bostäder, kontor, restauranger, museer och konstgallerier. Företag och före detta arbetare, kulturarvsprofessionella och planerare, liksom konstnärer och så kallade ”urban explorers” är några av de aktörer som varit involverade i omvandlingsprocessen.

I en ny avhandling med titeln ”**Hope and Rust: Reinterpreting the industrial place in the late 20th century**” beskriver Anna Storm vad som hänt med några av de industriella platser som förlorat sin ursprungliga funktion och betydelse. Hur har de använts? Vem har engagerat sig i omvandlingen? Vilka visioner har funnits och vad har resultatet blivit? I boken undersöker Storm tre tidigare industriområden som fått ny användning: Koppardalen i Avesta i Sverige, Ironbridge Gorge Museum i Storbritannien samt Landschaftspark Duisburg-Nord i Ruhrområdet i Tyskland.

Storm visar hur industrimiljöerna fått fungera som arenor där lokala visioner om framtiden kunnat projiceras. Därtill har de blivit till ett slags varor i en komplex gentrifieringsprocess. Platserna har fått nytt värde genom sin förändrade betydelse, samtidigt som mörka och problematiska aspekter av deras industriella förflutna ofta gått förlorade. De industriella miljöernas nya betydelse stavas istället äventyr, skönhet och skådespel, vilket rymmer såväl rost från det förgångna som hopp om framtiden.

Boken är på 214 sidor, skriven på engelska och rikt illustrerad med bilder och kartor. Den kan beställas från Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria vid KTH, till en kostnad av 250 kr plus porto. Kontaktperson: Helena Törnkvist, e-post: heto@kth.se, tfn 08-790 62 32. Anna Storm arbetar som forskare och lärare vid KTH, e-post: astorm@kth.se.

Helene Sjunnesson

KAMPEN OM ASEA - LOKAL STAT OCH INDUSTRIALISERING ARBOGA OCH VÄSTERÅS 1875-1900

**Avhandling av Pia Lindberg om
konsekvenserna av 1870-talets
stadsstadgor.**

Vid mitten av 1870-talet utsattes de svenska städerna för ett utifrån kommande omvandlingstryck i och med att staten utfärdade de s.k. stadsstadgorna. Med dessa stadgor skulle drägligare levnadsförhållanden för invånarna i städerna skapas och en urbanisering möjliggöras. Som ett resultat av detta omvandlingstryck togs i flera svenska städer initiativ till en infrastrukturell utbyggnad, initiativ som också främjade en industrialisering.

EN HISTORIA OM KRAFTMASKINER

**Rikt illustrerad bok av Bengt Spade
om historisk energiteknik.**

Teknisk utveckling är framtidsinriktad och innebär ofta en förändring av strukturer och samhällssystem. Det betyder också att teknik med olika hastighet och förlopp blir historisk när den ersätts med nya lösningar.

I den här boken får vi en systematisk och innehållsrik kunskap om maskiner som drivits med allt från vattenkraft, ångkraft och elkraft till förbrännings- och jetmotorer. Här är ett omfattande teknik-historiskt kulturarv samlat mellan två pärmars.

I denna doktorsavhandling analyseras de beslutsprocesser som omgärdade infrastrukturella satsningar på vatten och avlopp respektive elektrifiering i Arboga och Västerås. I fokus står de aktörer som involverades i processen och framför allt de aktörsintressen som påverkade och satte gränser för den nya teknikens införande.

I Kampen om ASEA visas hur en rad sociala faktorer påverkade städernas infrastrukturella och, i förlängningen, industriella utveckling. Här visas också att den lokala staten, som infrastrukturbyggare, hade en betydande roll i det sena 1800-talets industrialiseringsprocess.

Akademisk avhandling i historia Örebro universitet, 188 sidor, Örebro 2008

Carl-Magnus Gagge

Boken innehåller över 500 fotografier och ritningar av en gång så moderna – och nu i de flesta fall också försvunna – kraftmaskiner. Författaren har här delat med sig av sitt stora kunnande inom området, vilket resulterat i en unik bok som också fungerar som uppslagsverk.

472 sidor, rikt illustrerad
Riksantikvarieämbetet 2008
Pris cirka 475 kr.

Boken är ett resultat från forskningsprojektet "Levande industriarv", som finansieras av Riksantikvarieämbetets FoU-anslag och projektet har bedrivits i nära samverkan med Riksantikvarieämbetets verksamhet kring industrisamhällets kulturarv.

Jan af Geijerstam

BERGSBRUK OCH ARISTOKRATI JÄRNHANTERING, JORDBRUK OCH LANDSKAP I NORBERGS BERGSLAG 800 – 1580

Avhandling om makten över järnet av Anders Törnqvist.

I denna bok granskas två gängse uppfattningar om bergsbrukets genombrott i Bergslagen: att ”järn bröt bygd” och att självständiga bergsbrukande bönder låg bakom genombrottet.

Författaren visar att det inte var järnet som bröt bygd i Bergslagen. I omgivningarna kring de medeltida gruvfälten fanns jordbruk redan under förhistorisk tid. Kring sekelskiftet 1200 sker sedan en kraftig expansion av järnhanteringen. Järnet blev viktigare än jorden. Vid den tiden var

LANDSKAPEN I VÅRA HÄNDER

Upptäck ditt landskaps levande och historiska arbetsplatser.

Landskapen i våra händer innehåller ett axplock av forna tiders arbetsplatser. I varje landskap får vi dela rum med det förflutna från bondesamhället, industri-samhället till informationssamhället. Fornatidens arbetsplatser ligger ofta hänförande vackert vid strömmande vatten, det vatten

KÄRNKRAFT OCH NÄRINGSLEVSHISTORIA I NYA BÖCKER

Två viktiga böcker har nyligen publicerats. Den ena behandlar kärnkraft som kulturarv, den andra är en ny guide till Sveriges industriella arv.

I boken *Ågesta – kärnkraft som kulturarv – dokumentationsrapport* (Magdalena

kontroll över malmtillgångar och järnframställning nödvändig för samhällets toppskikt. Hyttorna ska betraktas som ett fysiskt uttryck för detta skeende och tolkas som resultatet av en investering och exploatering från den tidens högaristokrati. Det finns alltså en möjlighet att det inte var fria bergsmän som från början kontrollerade hyttorna och Bergslagen utan att det var aristokratin.

Resultaten baseras på naturvetenskapliga undersökningar, tolkningar av bytyper i lanmäterimaterialet och på medeltida skriftliga källor.

Akademisk avhandling i kulturgeografi
Stockholms universitet, 218 sidor,
Stockholm 2008

Jan af Geijerstam

som levererade kraften för att driva de gamla redskapen. På sina håll växer nu naturen över slagghögar och lämningar av fabriker. På andra håll har engagerade personer återskapat och levandegjort de gamla arbetsmiljöerna. I boken ”Landskapen i våra händer” berättas om några av dessa platser - låt den bli inspiration att söka andra.

Johan Looek

Tafvelin Heldner, Eva Dahlström Rittsél & Per Lundgren, Stockholm 2008, 148 sidor) sammanfattar författarna en industrihistorisk dokumentation och gör en kulturhistorisk värdering av Ågestaverket söder om Stockholm. Ågesta var det första kommersiella kärnkraftverket i Sverige och byggdes för att ge fjärrvärme till den nya förorten Farsta. Det var i drift 1963-1974 och har sedan nedläggningen bevarats helt

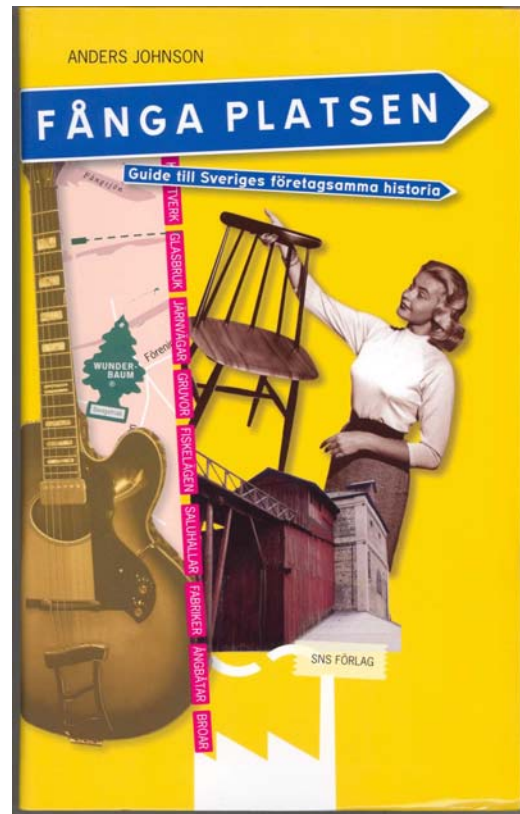
intakt. Boken ger inte bara insikt i en för de flesta okänd industriell och teknisk miljö utan ställer även viktiga metodiska frågor om hur en kulturhistorisk värdering skall göras.

Boken är utgiven av Stockholms läns museum, Teniska museet och Länsstyrelsen i Stockholms län.

Guideboken *Fånga platsen!* (Stockholm 2008, 560 sidor) är skriven av skriftställaren Anders Jonsson och skildrar ungefär ettusen platser som speglar Sveriges ekonomiska historia från vikingatid till nutid. Guideboken följer vattenvägarna genom landet. Platserna är fördelade på 25 regioner och för varje region finns i boken en näringslivshistorisk översikt. Till beskrivningar av byggnader, miljöer och museer läggs porträtt av entreprenörer.

Boken är utgiven av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS).

Jan af Geijerstam

DU HAR NÅGOT ATT BERÄTTA!

Nyhetsbrevets redaktion har ambitionen att utveckla SIM:s nyhetsbrev till ett levande forum för information och diskussion kring det industrihistoriska arvet. Har du som medlem i SIM eller som läsare av Nyhetsbrevet något att berätta? Det kan gälla en ny bok, en resa till en industrihistorisk miljö, i Sverige eller utomlands, ett debattinlägg, personliga erfarenheter från arbetet med det industrihistoriska arvet, en rapport

från ett möte eller en konferens. Såväl texter som bilder är välkomna.

Skicka ditt bidrag, gärna i digital form, till Nyhetsbrevets redaktör Anne Louise Kemdal, kemdal@gmail.com eller Jan af Geijerstam, jang@kth.se. Du kan också skicka materialet till Anne Louise på adress Fröslövsvägen 163, 270 21 Glemmingebro.

Medverkande i detta nyhetsbrev:

Carl-Magnus Gagge, landsantikvarie och länsmuseumschef på länsmuseum i Västerås

Bosse Lagerquist, forskningsledare, Forsviks Industriminnen

Jan af Geijerstam, industriminnesforskare, Kungl. Tekniska Högskolan, Stockholm

Helene Sjunnesson, förste intendent, Tekniska museet, Stockholm

Agneta Åsgrim-Berlin, förste antikvarie, Jönköpings Läns museum

Johan Looch, antikvarie, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Östersund